

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ОДНОСТАТЕВИХ ТА РІЗНОСТАТЕВИХ СТУДЕНСЬКИХ ГРУПАХ

Олена Самойленко

Анотація. Статтю присвячено аналізу одностатевих та різностатевих студентських колективів, а саме особливостям їх конфліктної поведінки, її стратегіям. Отже, метою роботи визначення стратегій вирішення конфліктної ситуації, які є характерними для студентів пізнього підліткового та раннього юнацького віку. Задля вивчення особистісної схильності до конфліктної поведінки, виявлення певних стилів вирішення конфліктної ситуації нами використовувалась методика дослідження схильності особистості до конфліктної поведінки К. Томаса в адаптованому варіанті Н. Гришиної. Тестування проводилося серед студентів Краматорського коледжу технології та дизайну, що й обумовило його специфіку. Методика була застосована в 3-х групах: 1-й курс перукарів (дівчата 15-16 років), 2-й курс електриків (хлопці 17-18 років) та дизайнери 3-го курсу. Для повнішої інтерпретації отриманих результатів використовувався метод спостереження та інтерв'ю з викладачами та класними керівниками груп. Запропоновано декілька вправ для корекції конфліктної поведінки та розвитку емоційного інтелекту.

Результати спостережень та тестів доводять, що спільне навчання позитивно впливає на міжособистісні стосунки. Але життя ставить свої виклики, тому специфіка майбутньої професії обумовлює наявність суто чоловічих і суто жіночих груп у середніх і вищих навчальних закладах, що провокує появу певних труднощів у формуванні сприятливого психологічного клімату та доброзичливих міжособистісних стосунків. Викладачі, куратори та психологи навчальних груп повинні сприяти засвоєнню менш агресивних стратегій поведінки у конфліктній ситуації (компроміс, співпраця). Для цього можна використовувати різноманітні психологічні тренінги, сумісне розв'язання навчальних, виробничих, виховних завдань, проведення різних позакласних заходів як-от концертів, спортивних змагань, виступів, театралізованих вистав тощо. Перспектива подальших досліджень полягає в розробці спеціальних методик становлення гармонійних міжособистісних стосунків в одностатевих групах, бо робота в таких колективах викликає в педагогів певні складнощі, до того ж сприятливий мікроклімат позитивно впливатиме на академічну успішність студентів та може оптимізувати процес засвоєння необхідних практичних навичок.

Ключові слова: конфлікт, стратегія конфліктної поведінки, міжособистісні стосунки, емоційний інтелект.

Постановка проблеми. Формування доброзичливих міжособистісних стосунків є ключем до побудови сприятливого мікроклімату у студентській групі. Одним з ключових факторів, які заважають цьому є ймовірна конфліктність студентів, які не мають змоги подолати потяг до конфліктів, які не завжди мають конструктивне завершення. Отже, одним з напрямів роботи психолога або куратора має стати виявлення стратегії вирішення конфліктної ситуації, яке притаман-

не певному члену студентської групи. На основі індивідуальних результатів можна зробити висновок про домінування у студентській спільноті певного сценарію поведінки у складних ситуації, що повинно стати поштовхом для розробки корекційної методики, яка б сприяла зниженню градусу конфліктності в колективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль у підлітковому та юнацькому віці відіграють міжособистісні конфлікти. Конфлікти в підлітковому та ранньому юнацькому віці є одним із засобів самоствердження особистості, формування її активної позиції у взаємодії з навколишнім світом і можуть бути визначені як конфлікти становлення і самоствердження. Зокрема, у роботах Х. Ремшмідта [1] зазначено, що конфлікти з однолітками в юнацькому віці найчастіше пов'язані з суперництвом і боротьбою за лідерство. Конфлікти на ґрунті суперництва відбуваються як між хлопцями, так і між дівчатами. Хлопці змагаються за лідерство в групі, за успіхи у фізичній та інтелектуальних сферах, за дружбу і прихильність. У дівчат конфлікти виникають переважно через суперництво за прихильність більш старших за віком хлопців.

Мета роботи. Отже, метою роботи стало виявлення стратегій вирішення конфліктної ситуації, які притаманні членам студентської спільноти 15-18 років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Задля вивчення особистісної схильності до конфліктної поведінки, виявлення певних стилів вирішення конфліктної ситуації нами використовувалась методика дослідження схильності особистості до конфліктної поведінки К. Томаса в адаптованому варіанті Н. Гришиної. Дослідження проводилося серед студентів Краматорського коледжу технології та дизайну, що й обумовило його специфіку. Методика була застосована в 3-х групах: 1-й курс перукарів

(дівчата 15-16 років), 2-й курс електриків (хлопці 17-18 років) та дизайнери 3-го курсу. Наявність суто чоловічих та суто жіночих груп можна пояснити специфікою майбутньої професії. Для повнішої інтерпретації отриманих результатів використовувався метод спостереження та інтерв'ю з викладачами та класними керівниками груп.

Методика К. Томаса призначена для вивчення особистісної схильності до конфліктної поведінки, виявлення певних стилів вирішення конфліктної ситуації. Методика може використовуватися як орієнтовна для вивчення адаптаційних та комунікативних особливостей особистості, стилю міжособистісної взаємодії. Цей опитувальник показує типову реакцію людини на конфлікт, її ефективність та доцільність, а також дає інформацію про інші можливі способи вирішення конфліктної ситуації. На думку К. Томаса та Р. Кілмана, в основі типології конфліктної поведінки лежать два поведінкові стилі: кооперація, що пов'язана з увагою людини до інтересів інших людей, залучених у конфлікт, і наполегливість, для якої характерний акцент на захисті власних інтересів. Відповідно до цих двох основних вимірів К. Томас виділяє такі способи регулювання конфліктів: а) конфронтація (змагання, суперництво), яке реалізується в прагненні домогтися задоволення власних інтересів, навіть якщо це шкодить інтересам іншої людини; б) пристосування (поступливість), що означає, на противагу суперництву, готовність до відмови від власних інтересів заради інтересів іншої; в) компроміс, як угода між учасниками конфлікту, досягнута шляхом взаємних поступок; г) ухиляння (ігнорування), для цієї стратегії характерною є і відсутність прагнення до кооперації, і відсутність тенденції до досягнення власних цілей; д) співробітництво, коли учасники ситуації приходять до альтернативи, яка повністю задовольняє інтереси обох сторін. Потенційні можли-

вості кожної з п'яти стратегій: 1) ухилення ефективно в ситуаціях, коли партнер має об'єктивно більшу силу і використовує її в конфліктній боротьбі. У спілкуванні зі складною конфліктною особистістю використовуйте будь-яку нагоду, щоб уникнути конфлікту: у цьому немає нічого ганебного чи принизливого. Уникнення дає позитивні плоди, будучи тимчасовою відстрочкою у вирішенні конфлікту: поки немає достатньої кількості інформації чи достатньої психологічної впевненості у власній позиції. Тимчасово уникнути проблеми, щоб надалі вирішити її остаточно – це часто єдина правильна стратегія. Пристосування природно у ситуаціях, коли проблема, що виникла, є дуже важливою як для людини, так і для її опонента. Можливо, відносини з опонентом мають для особистості самостійну цінність або дуже значущим є досягнення певної мети [3]. Це непередбачувана за своїми наслідками стратегія. Якщо відмова від мети не коштувала людині великих зусиль, поступливість може позитивно позначитися на її самооцінці та відносинах із партнером. Дуже важливо відчувати, що опонент помітив та оцінив жертву. В іншому випадку залишається почуття незадоволеності й образи і, отже, ґрунт для емоційного конфлікту.

Суперництво (конфронтація) – стратегія для серйозних ситуацій та важливих проблем, найчастіше вона ефективна в екстремальних ситуаціях. Протиборство виправдане, якщо мета надзвичайно важлива або, якщо людина має реальну силу і владу, впевнена у власній компетентності. Якщо влади та сили недостатньо, можна загрузнути в конфлікті, а то й зовсім програти. Крім того, застосування конфронтації для вирішення проблем в особистих відносинах загрожує відчуженням.

Співпраця – це не так стратегія поведінки, як стратегія взаємодії. Вона незамін-

на у близьких, тривалих та цінних для обох партнерів відносинах, за рівності статусів та психологічної влади. Вона дозволяє партнерам вирішити конфлікт, не відмовляючись від реальних цілей. Співробітництво має багато плюсів, окрім одного. Це довга історія. Потрібен час, щоб проаналізувати потреби, інтереси та побоювання обох сторін, а потім ретельно обговорити їх, знайти найкращий варіант їх поєднання, виробити план вирішення конфлікту та шляхи його виконання тощо. Співпраця не терпить метушні та поспіху, але дозволяє вирішити конфлікти повністю. Якщо часу немає, можна вдаватися до компромісу як «замінника» співпраці.

Компроміс, або квазіспівробітництво, або торг про взаємні поступки. Ефективний у ситуаціях, які потребують швидкого результату. «Розподіл» потреб буває необхідним збереження відносин, особливо у випадках, коли відшкодувати інтереси сторін неможливо. Компроміс рідко дає справжнє задоволення результатом конфліктного процесу. Будь-які варіанти розподілу – навпіл, порівну, по-братськи психологічно несправедливі. І це зрозуміло: мети повністю не досягнуто, деяку частину кинуто на вітер позитивного результату конфлікту, але оцінити жертву нікому, оскільки опонент так само постраждав, як і ви самі [2].

Опитувальник К. Томаса складається з 30 пар тверджень, що стосуються різних стилів поведінки людини у ситуації конфлікту. З кожної пари тверджень потрібно вибрати одне, яке найвірніше та найповніше відбиває ставлення учасника тестування до конфліктної ситуації та відзначити їх у бланку відповідей.

З методикою працювали 3 групи студентів. Група перукарів складається з 25 дівчат, у яких вираженими є наступні стратегії поведінки в конфлікті: суперництво – 20 % (5 осіб), співпраця – 40 % (10 осіб), компроміс – 24 % (6 осіб), уникнення –

4 % (1 дівчина) та пристосування – 12 % (5 осіб). Результати піврічного спостереження та інтерв'ю з класним керівником та викладачами підтверджують наявність трьох дівчат, які є неформальними лідерами групи, про що також свідчать результати соціометрії. Олександра, Даша та Євгенія мають найбільшу кількість виборів від одногрупниць, вони постійно конкурують між собою, декілька разів конфлікти ледь не перейшли у бійку. Цих підлітків характеризує демонстративний тип особистості, який любить знаходитися у центрі уваги. Олександра – сирота, яка на момент проходження методики проживала одна в гуртожитку, Даша – з неповної родини, періодично консулюється з психологом та психіатром, Євгенія проживає з дідусем та бабусею, батьки живуть окремо. Логічним є висновок, що з певних причин дівчатам не вистачало уваги батьків, саме тому вони намагаються самоствердитися у колі однолітків, але наявність декількох подібних особистостей в одному колективі ускладнює побудову гармонійних та підтримуючих взаємин. Олександра, Даша та Євгенія мають своє коло прихильниць, яке змінюється кожного місяця, тобто члени групи змінюють свого лідера, що провокує все нові й нові конфлікти та сварки. Більшість членів студентської групи віддає перевагу співпраці та компромісу, що є типовим для їх гендерної та вікової характеристик. Час у жіночих колективах більше конфліктів, які мають емоційні основи та викликаються іноді не прогнозованими коливаннями настрою, різноманітними емоційними реакціями і зовні немотивованими вчинками, симпатіями/антипатіями тощо. Але подолання конфліктів є складним процесом, що можна пояснити. Вважається, що конфлікти між жінками вирішуються більш складно в зв'язку з наступними гендерними відмінностями жіночої статі у

конфліктних ситуаціях:

- емоційна або прагматична спрямованість;
- висока емоційність реакцій та переживань;
- емоційність та накал прояву конфліктності;
- значне внутрішнє суперництво між жінками;
- ревності жінок та їх мікрогрупувань до успіху жінок, які стоять осторонь, їх успіху у чоловічому соціумі, уваги та визнання з боку чоловіків;
- зниження нормативності поведінки [5]. Наші спостереження підтверджують, що конфлікти характеризуються високим ступенем емоційності та імпульсивності в цьому дівочому колективі періодично відбуваються дуже гучні сварки. У таких умовах основним завданням педагогів стає зниження градусу імпульсивності та постійні спроби

У суто чоловічій групі електриків (27 студентів) результати дещо різнилися, вони є прихильниками наступних стратегій поведінки: суперництво – 48,14 % (13 осіб), співпраця – 18,5 % (5 осіб), компроміс – 18,5 % (5 осіб), уникнення – 7,4 % (2 хлопці) та пристосування – 7,4 % (2 особи). Суперництво є провідною стратегією, що є типовим для хлопців цього віку, але, у порівнянні з дівчатами, їх конфлікти є більш ситуативними, хлопці намагаються показати себе переможцями у конкретній ситуації: правильно зібрав схему електронного ланцюга, зміг полагодити комп'ютер. Хлопці більше схильні насміхатися один над одним, але їх конфлікти не бувають такими емоційними. Конфлікти в хлопців відбуваються дуже часто, але не спостерігається такого напруження або прихованих інтриг. Осо-

близькістю цієї групи педагоги називають схильність до сарказму та прилюдного висміювання, вербальні образи типу: «Я такий молодець, а ти повний дурень».

Отже, у чоловічих колективах більше конфліктів, які мають виробничу та ділову основу; що чоловіки у конфліктах більш схильні орієнтуватися на розв'язання актуальних завдань, які визиваються життєвими, в тому числі, і конфліктними ситуаціями, вони більш схильні до ділових реакцій і конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій. [5].

На базі отриманих результатів можна зробити висновок, що у дівчаток пізнього підліткового та раннього юнацького віку провідною стратегією поведінки є співпраця, друге місце посідає компроміс. Це можна пояснити гендерними особливостями досліджуваної групи, тому що за своєю природою дівчата не є такими агресивними, як хлопці.

У змішаній групі дизайнерів співвідношення стратегій поведінки розподілилося наступним чином: суперництво – 15,4 % (4 особи), співпраця – 34,6 % (9 осіб), компроміс – 30,8 % (8 осіб), уникнення – 7,7 % (2 особи) та пристосування – 11,5 % (3 особи). Для цієї групи найпоширенішою стратегією також є співпраця, друге місце займає компроміс, що свідчить про готовність студентів розв'язувати конфлікт більш конструктивним шляхом. У групі з представниками різних статей суперництво є менш розповсюдженим, що підтверджує тезу про те, що змішане навчання знижує ризик розвитку конфліктних ситуацій. Представники змішаної групи частіше обирають компроміс як стратегію, можливо, це можна пояснити тим фактом, що вони трохи старші, тому стають і трохи хитрішими. До речі, змішана група характеризується найменшим рівнем конфліктності, соціометрія фіксує наявність різних лідерів у сфері навчання та дозвілля, явних аутсайдерів немає. Викладачі стверджують, що наявність

певної кількості представників протилежної статі у групі не дозволяє виявляти свої найгірші риси: агресивність та надмірну емоційність, бо існує реальний страх критики з боку представників іншої статі.

Розвиток у студентів емоційного інтелекту сприятиме зниженню градусу конфліктності [2]. Для цього психологи та педагоги можуть використовувати індивідуальні та командні методи. На нашу думку, найефективнішими в формуванні конфліктологічної культури школярів та студентів є активні методи підготовки. Їх можна розділити на 3 блоки, а саме: – дискусійні методи (дискусія групова, проблемні конфліктні ситуації); – ігрові методи (творчі, рольові, дидактичні ігри); – тренінгові заняття. До індивідуальних можна віднести вправу «Айсберг», яка допомагає розпізнати свої сильні емоції, визначити оптимальні шляхи їх вираження та прояву. Студентам пропонують зобразити айсберг, який буде символізувати емоції та почуття, які притаманні студенту в певний період життя. На верхівці знаходяться емоції та почуття, які проявляються відкрито та які бачать оточуючі (вдома чи на навчанні). Під водою необхідно розмістити почуття, які індивід приховує та не хоче афішувати. Слід розфарбувати айсберг, підписати емоції та поставити собі наступні запитання: У яких ситуаціях я проявляю емоції, які зображені на вершині?; Хто їх бачить?; Коли емоції, які знаходяться під водою відчуються, в яких ситуаціях?; З ким або з чим пов'язано кожне з цих почуттів?; Чому я не можу проявити ці емоції та почуття?; Коли я відчуваю ці емоції, але не можу проявляти, що роблю та як справляюсь?

Вправу «Стоп! Подумай! Дій!» застосовують для подолання стресового, емоційного напруження та психологічно складних ситуацій.

Вона допомагає правильно зрозуміти та виразити власні емоції. Ця практика сприяє вмінню керувати ними, орієнту-

ватись у подібних ситуаціях. Студентам дають аркуш паперу, який необхідно розділити на 3 колонки. У першій колонці «Стоп!» варто розкрити переживання, почуття які виникли у певній ситуації. Далі, у наступній колонці під назвою «Подумай!», записуються всі емоційні реакції, які виникли, вербальні та невербальні прояви почуттів. В останній колонці під словом «Дій!» необхідно розв'язати проблему та визначити способи керування виниклими емоційними станами для гармонізації емоційного стану особистості.

Для нормалізації міжособистісних стосунків треба пропонувати студентам виконувати певні завдання разом. В якості репетиції можна запропонувати підготувати один малюнок на двох. Але це завдання має певну складність - під час малювання говорити між собою неможна, думки можна висловлювати за допомогою жестів та міміки. Після завершення завдання можна запропонувати учасникам поділитися власними емоціями від спільної творчості, пояснити, що було легко, а що складно.

Ця вправа повинна виконуватися на основі соціометрії, цікавим є виконання вправи студентами, між якими встановилися конфліктні стосунки.

Також можна запропонувати студентам написати твір-роздум «Спілкування в моєму житті», де вони мають згадати негативний та позитивний досвід міжстатевої комунікації, визначити власні бар'єри, які заважають вдало та з задоволенням спілкуватися.

Висновки. Результати спостережень та тестів доводять, що спільне навчання позитивно впливає на міжособистісні стосунки. Але життя ставить свої виклики, тому специфіка майбутньої професії обумовлює наявність суто чоловічих і суто жіночих груп у середніх і вищих навчальних закладів, що провокує появу певних труд-

нощів у формуванні сприятливого психологічного клімату та доброзичливих міжособистісних стосунків. Викладачі, куратори та психологи навчальних груп повинні сприяти засвоєнню менш агресивних стратегій поведінки у конфліктній ситуації (компроміс, співпраця). Для цього можна використовувати різноманітні психологічні тренінги, сумісне розв'язання навчальних, виробничих, виховних завдань, проведення різних позакласних заходів як-от концертів, спортивних змагань, виступів, театралізованих вистав тощо. Перспектива подальших досліджень полягає в розробці спеціальних методик становлення гармонійних міжособистісних стосунків в одностатевих групах, бо робота в таких колективах викликає в педагогів певні складнощі, до того ж сприятливий мікроклімат позитивно впливатиме на академічну успішність студентів та може оптимізувати процес засвоєння необхідних практичних навичок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Baker J. A., Dilly L. J., Aupperlee J. L., Patil, S. A. (2003). The development of school satisfaction: schools as psychologically healthy environments. *School Psychology Quarterly*, 18, 206–221. URL: <https://doi.org/10.1521/scpq.18.2.206.21861>.
2. Eccles J. S., Roeser R. W. (2011). Schools as developmental contexts during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 21, 225–241. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00725.x>.
3. Upadyaya K., Salmela-Aro K. (2013). Development of school engagement in association with academic success and well-being in varying social contexts: a review of empirical research. *European Psychologist*, 18, 136–147. URL: <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000143>.
4. Wang M.-T., Eccles J. S. (2012). Social support matters: Longitudinal effects of social support on three dimensions of school

engagement from middle to high school. *Child Development*, 83, 877–895. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2012.01745>.

5. Ложкін Г. В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: навчальний посібник. Київ. ВД «Професіонал». 2007. 416 с.

REFERENCES

1. Baker J. A., Dilly L. J., Aupperlee, J. L., Patil S. A. (2003). The development of school satisfaction: schools as psychologically healthy environments. *School Psychology Quarterly*, 18, 206–221.

2. Eccles J. S., Roeser R. W. (2011). Schools as developmental contexts during adolescence.

Journal of Research on Adolescence, 21, 225–241.

3. Upadaya K., Salmela-Aro K. (2013). Development of school engagement in association with academic success and well-being in varying social contexts: a review of empirical research. *European Psychologist*, 18, 136–147.

4. Wang M.-T., & Eccles J. S. (2012). Social support matters: Longitudinal effects of social support on three dimensions of school engagement from middle to high school. *Child Development*, 83, 877–895.

5. Lozhkin Gh. V. Psykhologhija konfliktu: teoriya i suchasna praktyka : navchalnyj posibnyk. Kyjiv. VD «Profesional». 2007. 416 s.

PECULIARITIES OF CONFLICT BEHAVIOUR IN ONE-SEX AND DIFFERENT-SEX STUDENT GROUPS

Olena Samoilenko

Abstract. *The article is devoted to the analysis of single-sex and mixed-sex student groups, namely, the features of their conflict behavior and its strategies. Therefore, the purpose of the work is to determine the strategies for solving the conflict situation, which are typical for students of late adolescence and early young age. In order to study personal propensity to conflict behavior, to identify certain styles of conflict resolution, we used the method of researching personality propensity to conflict behavior by K. Thomas in the adapted version of N. Hryshina. Testing was conducted among students of Kramatorsk College of Technology and Design, which determined its specificity.*

The results of observations and tests prove that blended learning has a positive effect on interpersonal relationships. But life presents its own challenges, so the specificity of the future profession determines the presence of purely male and purely female groups in secondary and higher educational institutions, which provokes the appearance of certain difficulties in the formation of favorable psychological climate and friendly interpersonal relations. Teachers, curators, and psychologists of students' groups should promote the assimilation of less aggressive strategies of behavior in a conflict situation (compromise, cooperation). The prospect of further research is in the development of special methods for the formation of harmonious interpersonal relations in same-sex groups, because work in such teams causes certain difficulties for teachers, besides, favorable microclimate will have a positive effect on the academic success of students and can optimize the process of mastering the necessary practical skills.

Keywords: *conflict, conflict behavior strategy, interpersonal relations, emotional intelligence.*

Відомості про авторів: Олена Валентинівна Самоїленко, кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1, Донецький національний медичний університет, м. Лиман, Україна, helen11071985@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5040-874X>

Information about authors: Olena Samoilenko, Candidate of philological sciences, associate professor, head of the Department of Language and Humanities № 1, Lyman, Ukraine